

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

МОДЕЛІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПОВЕДІНКОВИХ ХАРАКТЕРИСТИКАХ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Круцевич Тетяна, Марченко Оксана

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація

В статті определено проблемное поле исследований сферы ценностных ориентаций подростков в физической культуре и спорту; рассмотрены различные аспекты изучения различий ценностных ориентиров в поведенческих характеристиках и ценностных ориентирах индивидуальной физической культуры юношей и девушек разных возрастных групп, которые занимаются и не занимаются спортом. Определены цели и задачи данного исследования, его ожидаемую научную новизну и практическую значимость. Приведен анализ аналогичных работ зарубежных исследователей и обобщены результаты научных исследований, направленных на формирование ценностей физической культуры и спорта молодежи. Авторами разработаны модели ценностных ориентиров в поведенческих характеристиках и модели ценностных ориентиров индивидуальной физической культуры юношей и девушек в различные возрастные периоды. определен уровень сформированности индивидуальной физической культуры школьников различной психологической пола.

Ключевые слова: школьники, юноши, девушки, различия, физическая культура, спорт, ценности, модели ценностных ориентиров

Annotation

The article identifies problems in the field researches of the pupils' values in physical culture and sport. There is considered miscellaneous aspects of learning differences in behavioral characteristics and values of the different age groups of girls' and boys' individual physical culture who are going and not going in for sport. There is considered the aim and tasks of that researching, expected scientific novelty and practical value. The article also contains the analysis of similar foreign academics works and summarized results of them which are determined to build values of physical culture and sport for youth. Models of values of the behavioral characteristics and models of the values of the individual physical culture of the boys and girls in different age were developed by authors. There is defined a molding level of the individual physical culture of the pupils with different psychological sex.

Key words: pupils, boys, girls, gender differences, physical culture, sport, values, models of values.

Постановка проблеми та аналіз останніх публікацій.

Проблема формування цінностей фізичної культури, усвідомленого ставлення до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності як до засобу збереження та зміцнення здоров'я – нагальна проблема, яка постала перед загальноосвітньою школою. Освітні установи організовують життя школярів, розвивають і формують в них такі потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, які не в силах сформувати жоден інший інститут. Формування ціннісних орієнтацій у шкільному середовищі відкриває великі можливості для систематичної і цілеспрямованої роботи, в цьому напрямку. Окремо слід відзначити, що діюча на сьогоднішній день система фізичного виховання в школі переважно побудована на основі традиційної освіти, де особистість учнів сприймається через призму певних параметрів (показники розвитку фізичних якостей, ступінь володіння руховими вміннями та навичками, рівень теоретичних знань і виступають як засіб досягнення цих цілей). Підвищений інтерес до стану здоров'я дітей повинен бути обумовлений не тільки тим, що вони є генетичним фондом нації, а й тим, що вони є найбільш чутливою віковою групою до впливу негативних факторів навколиш-

нього середовища. Основними причинами цього явища вчені називають неправильну організацію навчального процесу (Т.Ю. Круцевич, 2008; С.В. Трачук, 2010 і ін.) Протидією підвищеного розумового навантаження школярів дослідники називають рухову активність у вільний час, яка може носити рекреаційно-оздоровчу та спортивну спрямованість (Г. Глоба, 2010; Г. Безверхня, 2013; І. Степанова, 2008 і ін.). Однак проблема підвищення рівня рухової активності підлітків полягає не тільки в наявності вільного часу, а й у сфері їхніх мотивів, інтересів, бажань, ціннісних орієнтирів, які формуються більшою мірою у навчально-виховному процесі фізичного виховання у школі [6].

Науковці стверджують, що ціннісна орієнтація є утворенням зі складною структурою, яка взаємодіє із низкою психологічних дефініцій, зокрема з «потребами», «мотивами», «інтересами» як рушійними силами соціальної поведінки людини [17]. На сьогоднішній день у науковій літературі не проглядається консенсус співвідношення самостійності ціннісних орієнтацій до решти категорій. Так, ціннісні орієнтації підпорядковують, а частіше за все підпорядковуються усталеними психологічними категоріями або співпадають з ними. Особливо яскраво це проглядається у дослідженнях потребово-мотиваційної сфери особистості, вивченню якої у фізичному вихованні приділяється чимало уваги [3, 8, 12]. З'ясуванню соціальних і культурних чинників формування інтересу дітей і підлітків до занять фізичною культурою присвячено роботи, О. Бабешка, Г. Безверхньої, А. Москальової [2, 3] та інших науковців.

Вивчення ступеня дослідження проблеми формування ціннісних орієнтацій у фізичному вихованні школярів, дозволило нам визначити суперечності між об'єктивною соціальною й осо-

бистісною значущістю даного підходу та відсутністю науково-обґрунтованих умов його реалізації в закладах середньої загальної освіти. Дослідження зарубіжних учених в галузі фізичної культури і спорту великою мірою спрямовані на вивчення питання щодо сприяння та впливу занять спортом на формування чоловічих і жіночих якостей особистості [22-25].

Таким чином, здійснюючи аналіз науково-педагогічної літератури, ми в своєму науковому пошуку спираємося як на надбання в галузі фізичної культури, педагогіки та психології в контексті організації освіти та виховання дітей, підлітків і молоді в процесі фізичного виховання, так і на сучасні теорії, що розкривають цілий комплекс проблем, пов'язаних із формуванням моделей компонентів індивідуальної фізичної культури, підлітків з критеріями оцінки для різних вікових і статевих груп [11, 12, 13, 22, 26].

Отже, актуальність вивчення відмінностей ціннісних орієнтирів у поведінкових характеристиках і ціннісних орієнтирів індивідуальної фізичної культури юнаків і дівчат, які займаються або не займаються спортом, у діяльній сфері сучасної фізичної культури не викликає сумнівів.

Наукова робота виконується в рамках теми, затвердженої Міністерством освіти і науки України: шифр 1.2 Ф. «Історичні та організаційно – методичні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді» № 0117U002386 УДК 796.011.3-053.2/-53.7:159.922.7.

Мета дослідження:

– вивчення відмінностей ціннісних орієнтирів у поведінкових характеристиках і ціннісних орієнтирів індивідуальної фізичної культури юнаків і дівчат, які займаються або не займаються спортом;

– розробка моделі ціннісних

орієнтирів у поведінкових характеристиках особистості школярів різного віку;

– розробка моделі ціннісних орієнтирів індивідуальної фізичної культури юнаків і дівчат в різні вікові періоди.

Матеріал і методи дослідження – аналіз науково-методичної літератури, анкета для респондентів «Визначення мотивів та інтересів школярів у галузі фізичної культури і спорту», методи математичної статистики.

Анкетування використовувалося для одержання інформації про професійну орієнтованість школярів, їх мотивацію до занять фізичною культурою і спортом, визначення ставлення юнаків і дівчат до організації фізичного виховання у школі, вивчення та порівняння занять школярів у вільний час, їх ціннісних орієнтацій, а також виявлення чинників здорового способу життя, якого дотримуються школярі протягом тижня. Анкетування проводилось груповим методом, що дозволило досягти високого показника повернення якісно заповнених анкет – до 98%. Це положення свідчить про високу зацікавленість школярів у анкетуванні, а також про високу достовірність і надійність емпіричних даних. Дослідження здійснювалось серед школярів 5-11 класів з доведенням репрезентативності вибірки. Загальна кількість респондентів склала 628 осіб (юнаків – 282; дівчат – 346), з яких 126 респондентів (97 юнаків і 29 дівчини) займаються певним видом спорту (плавання, баскетбол, волейбол, атлетична гімнастика, боротьба, тхеквондо). Решта школярів відвідують тільки заняття з фізичного виховання. Результати стратифікувались відповідно вікових періодів фізіологічного розвитку дітей і біологічної статі. Достовірність різниці між окремими результатами вивчення вираховувалась на рівні надійності $p < 0,05$ до $p < 0,1$, що свідчить про можливість їх урахування при

розробці практичних рекомендацій для вчителів фізичної культури, а також для подальших інтерпретацій.

Результати дослідження та їх обговорення. Одним із шляхів підвищення ефективності процесу фізичного виховання школярів є формування мотивації до занять фізичною культурою та спортом. Питання формування професійних мотивів є приватним аспектом загальної проблеми – мотивації поведінки людини. Тому у своєму дослідженні ми спиралися на особистісно-діяльний підхід, розроблений С.Д. Рубінштейн, А.Н. Леонтьєвим, які розкривають одну з найважливіших особливостей людини, яка полягає в тому, що люди та їхня психіка формується та розвивається у ході практичної діяльності [12]. Мотиваційна сфера складається із ряду спонукань: ідеалів, ціннісних орієнтацій, потреб, цілей, інтересів та ін. Важливість формування всіх сторін мотиваційної сфери обумовлена тим, що вони тільки у взаємозв'язку та єдності один з одним реалізують функції мотивації: потреба, як правило виконує спонукаючу функцію, мета, що направляє – організуючу, а мотив – сенсоутворюючу. Ці спонукання виконують різну роль у загальній картині мотивації, на різних етапах вікового розвитку здобувають то більше, то менше значення [3, 15].

Для з'ясування мотивації школярів у сфері фізичного виховання і подальшого визначення шляхів її формування, необхідно виявити їх спонукання та дії, якими вони керуються у власних вчинках та бажаннях. Відтак, знаючи ставлення учнів до предмету «Фізична культура», мотиви, інтереси, захоплення юнаків і дівчат у вільний час, та визначивши, яке місце посідає фізична культура і спорт у житті школярів, можна впливати на їх мотивацію до фізичного самовдосконалення та певною мірою покращити процес фізичного

виховання у школі.

Аналіз результатів проведеного дослідження свідчить про наявність суттєвих відмінностей у юнаків і дівчат при визначенні цінностей в сфері фізичної культури і спорту. Зацікавленість заняттями у хлопців: 5-го класу – 100%, 6-го – 78,2%, 7-го та 8-го – 54%. Більшість юнаків не дбають про досягнення високого рівня спортивного результату, займаючись тільки на уроках фізичної культури. Зацікавленість предметом «Фізична культура» у дівчат з 5-го до 11-го класу знижується майже у 2 рази, 47% дівчат, які навчаються у 9-му класі, 46% старшокласниць обрали одним із головних мотивів – «отримання оцінки з фізичної культури», який зростає з віком. Вперше визначено мотиваційні пріоритети до занять фізичною культурою юнаків і дівчат, які спрямовані на удосконалення зовнішнього вигляду та фігури, починаючи з 11 років. Їх бажання займатися фізичною культурою і спортом більшою мірою пов'язане з мотивацією удосконалення форм тіла, яка у дівчат виявляється з 5-го класу. Порівнюючи відповіді спортсменів, можна відмітити, що в них превалює мотив знань про корисність занять фізичною культурою. Низький рівень мотивації школярів до фізичної активності й одночасне визнання науковцями того факту, що заняття з фізичного виховання сприяють розвитку загальної культури людини, є підставою для більш досконалого вивчення уявлення школярів та студентів про цінності у сфері фізичної культури і спорту людини. Цінності особистості розглядаються психологами як її потреби, тобто внутрішні рушії активності, які за відповідних умов можна використовувати для формування стійких мотивів поведінки [16]. З точки зору ціннісного підходу до вивчення особливостей формування свідомості особистості, усі явища дійсності

(включаючи і вчинки людей) можуть бути представлені у вигляді набору цінностей, що виражає суб'єктивну оцінку індивідом цих явищ з позиції їх необхідності при задоволенні його потреб і інтересів (В.П. Тугаринов, 1968; Б.С. Круглов, 1983; В. Брожик, 1982). Тому одним із завдань нашого дослідження було вивчення ціннісних орієнтацій школярів як узагальненого показника особливостей їхньої життєвої позиції, спрямованості прагнень і вчинків, характеру активності. У зв'язку з цим у запропонованій респондентам анкеті було поставлене питання: «Що Ви найбільше цінуєте в людях?». Аналіз результату опитування дозволив з'ясувати, наскільки змінюються та відрізняються пріоритетні цінності та якості характеру юнаків і дівчат залежно від віку. Враховуючи особливості та відмінності у відповідях юнаків і дівчат на поставлене питання, нами були розроблені моделі ціннісних орієнтирів у поведінкових характеристиках особистості школярів у різні вікові періоди (рис.1,2).

Модель «ідеалу» хлопців 10-13 років виявилась досить жорстокою, сильною й агресивною. Пріоритетними людськими цінностями для них стали: «вміння досягати мети будь-яким шляхом», «фізична сила» та «безкомпромісність». Далі, за рейтингом, розташовані якості, що свідчать про певний вплив вчителів та батьків на світогляд школярів зазначеного віку. Четверту позицію за рейтингом посіла цінність «вміння себе поводити на людях», на п'ятому – «оптимістичність і виваженість». Дівчата 10-13 років пріоритетними цінностями для себе визначили: «авантюризм та безцеремонність», «жорсткість та безапеляційність», «безкомпромісність», «вміння підкоряти інших» і «фізична сила». Модель «ідеалу» дівчат цієї вікової групи виявилась більш впевненою та сильнішою, ніж у хлопців. У 14

Рис. 1. Моделі ціннісних орієнтирів у поведінкових характеристиках особистості школярів у різні вікові періоди

років пріоритетність цінностей та якостей характеру, що приваблюють, дещо змінюється. У дівчат на перше місце за рейтингом виходить «жорсткість та безпеліційність», що вказує на зростаючу агресію та безжалісність до оточуючих. Але поряд з такими якостями для них ціннісне значення набуває і більш жіноча риса характеру – «лагідність», яка певним чином нівелює жорсткість та безкомпромісність. У юнаків 14-ти років на перший план виступають етичні якості людини, вони звертають більше уваги на

зовнішній вигляд людини. Цінності «вміння себе поводити на людях» та «гарна зовнішність» у юнаків 9-х та 10-х класів розташовані на 3-му та 4-му місцях, у випускників – на 5-му. Привертає увагу те, як змінюється ставлення до цінності «фізична сила» у юнаків з віком. Якщо з 5-го до 8-го класу «фізична сила» за рейтингом входить до першої п'ятірки пріоритетних цінностей, то старшокласники розташували її на 6-му та 7-му рейтингових місцях. У хлопців 5-го та 6-го класів ставлення до одягу байдуже, але вже з

дев'ятого класу переміщується до п'ятірки пріоритетних та потрапляє до трійки значущих цінностей у старшокласників.

Модель ідеалу людських цінностей у респондентів, які займаються спортом, також виявилася досить жорсткою. (рис.2). Суттєвої різниці між вибором пріоритетних цінностей юнаків і дівчат не виявлено. Але певні відмінності все ж таки існують та імовірно криються у бажанні бути фізично сильним, досягати успіху, бути першим у своїх досягненнях та отримувати відчуття перемоги над своїм суперником. Відмінністю між юнаками та дівчатами, які займаються спортом, є ставлення до зовнішнього вигляду та лагідність у стосунках. Виявилось, що юнаки-спортсмени звертають більше уваги, ніж дівчата, на те, як людина одягнена та як вона виглядає.

Для з'ясування ціннісних якостей, що в уяві школярів уособлюють фізичну культуру, ми поставили питання: «Кого Ви вважаєте фізично культурною людиною?». Враховуючи відповіді школярів на це запитання та якісні характеристики їх індивідуальної фізичної культури, ми розробили моделі ціннісних орієнтирів індивідуальної фізичної культури юнаків і дівчат в різні вікові періоди (рис.5). За рейтингом у більшості респондентів 10-13 років на першому місці стоїть відповідь: «того хто займається спортом». До пріоритетних якостей хлопці віднесли: «того, хто володіє фізичними навичками у різних видах спорту» та «того, хто досяг і підтримує свій рівень фізичного здоров'я на високому рівні». У дівчат даного віку дещо інші пріоритети: «того, хто досяг і підтримує свій рівень фізичного здоров'я на високому рівні» та «того, хто досяг гармонійності фізичного і духовного розвитку. Юнаки 14-15 років пріоритетними якостями, що характеризують фізично культурну людину,

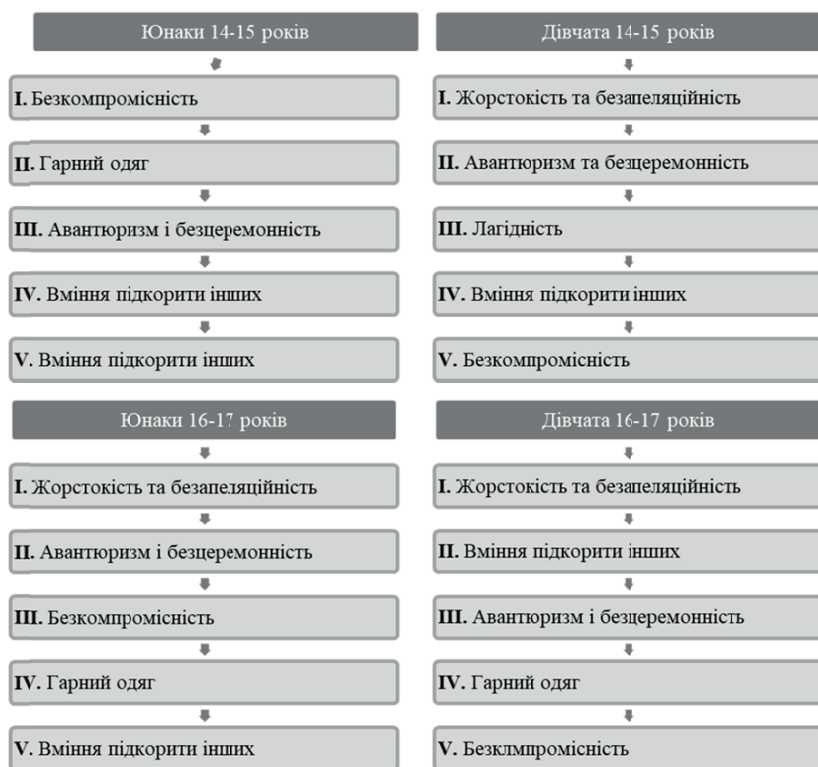

Рис. 2. Моделі ціннісних орієнтацій у поведінкових характеристиках особистості школярів, які займаються спортом

вважають також ту людину, яка займається спортом (1 місце) та підтримує здоровий спосіб життя (2 місце). Третє місце посідає «той, хто досяг і підтримує свій рівень фізичного здоров'я на високому рівні». Дівчата в цьому віці віддали перевагу тим, хто займається спортом (1 місце). Далі за рейтингом постали ті, хто підтримує здоровий спосіб життя (2 місце). В 11-му класі дівчата на перше місце у визначенні фізично-культурної людини розмістили відповідь: «того хто дотримується здорового способу життя», далі за рейтингом відповідь: «той, хто досяг гармонійності фізичного і духовного розвитку» і «той, хто підтримує свій рівень фізичного здоров'я на високому рівні». Привертає увагу факт, що «регулярні заняття фізичними вправами самостійно» за рейтингом розташовано на останніх місцях як у юнаків, так і у дівчат. Більш

гармонійно характеризують пріоритетні якості індивідуальної фізичної культури людини юнаки, які займаються спортом. Вони відзначили за рейтингом цей варіант відповіді одним з пріоритетних. Уявлення школярів, які не займаються спортом, про якості, що характеризують фізично культурну людину, передусім стосуються саме спортивної діяльності. На 2-му місці – знання про вплив фізичних вправ на організм людини, на 3-му – дотримання ЗСЖ. 4-е місце відводиться гармонійності фізичного і духовного розвитку людини, на 5-у – володіння широким колом рухових умінь і навичок, 6-е місце відводиться умінню самому складати індивідуальну програму занять і тільки потім (7-е місце) враховується регулярність самостійних занять. Основна мета фізичного виховання – досягнення високого рівня фізичного здоров'я та підтримка

його впродовж тривалого періоду життя, на жаль, у них залишається на одному з останніх місць, що свідчить про недостатню сформованість сутності понять «фізична культура» і «спорт» у школярів обох статей.

Більш гармонійно характеризують пріоритетні якості індивідуальної фізичної культури людини юнаки, які займаються спортом. «Регулярні заняття фізичними вправами самостійно» у них за рейтингом розташовано одним із пріоритетних. Уявлення школярів, які не займаються спортом, про якості, що характеризують фізично культурну людину, передусім стосуються саме спортивної діяльності. На 2-му місці – знання про вплив фізичних вправ на організм людини, на 3-му – дотримання ЗСЖ. 4-е місце відводиться гармонійності фізичного і духовного розвитку людини, на 5-у – володіння широким колом рухових умінь і навичок, 6-е місце відводиться умінню самому складати індивідуальну програму занять і тільки потім (7-е місце) враховується регулярність самостійних занять. Основна мета фізичного виховання – досягнення високого рівня фізичного здоров'я та підтримка його впродовж тривалого періоду життя, на жаль, у них залишається на одному з останніх місць, що свідчить про недостатню сформованість сутності понять «фізична культура» і «спорт» у школярів обох статей.

Висновки. Отже, у результаті теоретичного аналізу соціологічної та психолого-педагогічної літератури, за результатами нашого дослідження вперше розроблено моделі ціннісних орієнтирів у поведінкових характеристиках особистості школярів у різні вікові періоди. Також було проведено порівняльний аналіз між школярами, які займаються та не займаються спортом. Доведено, що у віковому аспекті між моделями ціннісних орієнтирів юнаків

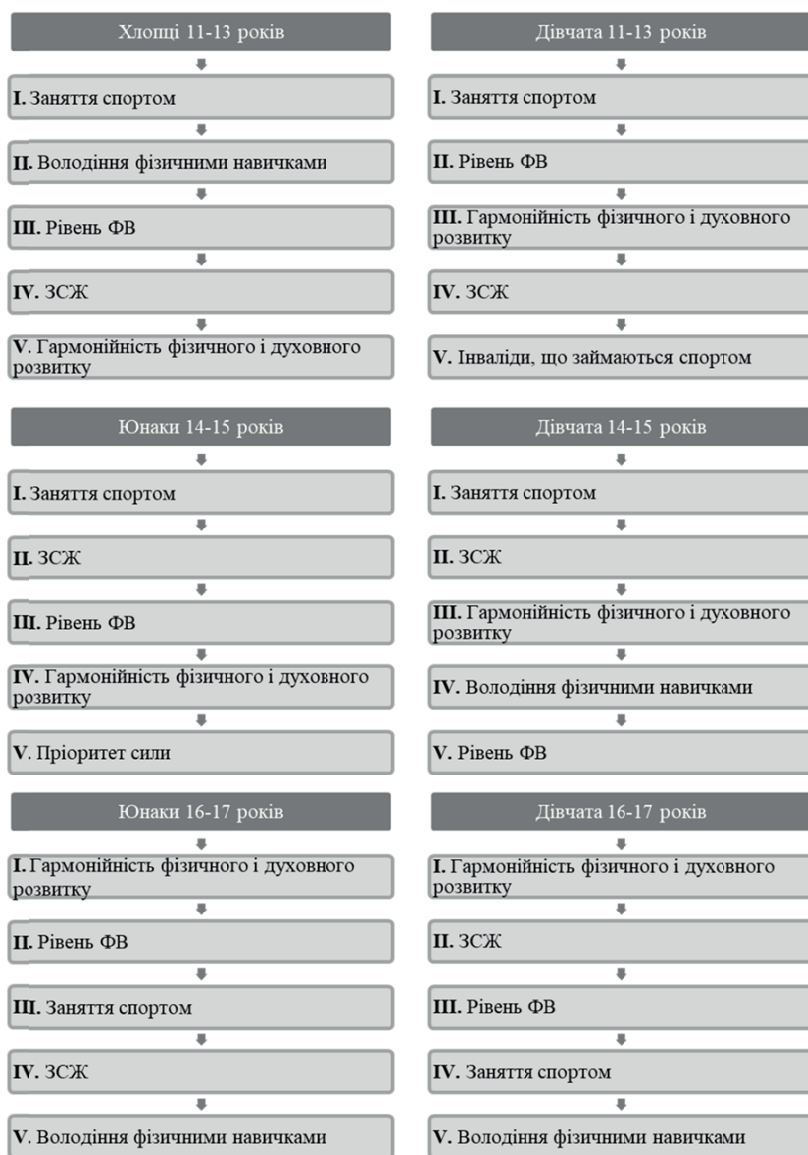

Рис. 3. Моделі ціннісних орієнтирів індивідуальної фізичної культури юнаків і дівчат у різні вікові періоди

і дівчат існують як спільні пріоритетні ціннісні орієнтації, так і досить суттєві розходження у виборі характерних рис особистості. Це свідчить про вікову зміну пріоритетних якостей, завдяки яким школярі досягають власної життєвої мети.

Моделі ціннісних орієнтирів індивідуальної фізичної культури юнаків і дівчат в різні вікові періоди мають суттєві відмінності. З'ясовано, що уявлення школярів, які не займаються спортом, про якості, які характеризують фізич-

но культурну людину, передусім стосуються саме спортивної діяльності. Більш гармонійно характеризують пріоритетні якості індивідуальної фізичної культури людини юнаки, які займаються спортом. Але взагалі ми можемо констатувати факт недостатньої сформованості сутності понять «фізична культура» і «спорт» у школярів обох статей. Таким чином, спираючись на результати нашого дослідження, ми за-свідчили, що орієнтир тільки на біологічну стать не може надати

повну інформацію щодо ієрархічних пріоритетів ціннісних орієнтацій школярів як в соціокультурному аспекті, так і в сфері фізичної культури і спорту. Отримані результати дають нам право стверджувати про те, що задля формування певної стратегії залучення учнівської молоді до систематичних занять фізичною культурою (вивчаючи інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації у сфері фізичної культури, ставлення молоді до рухової активності), не можна орієнтуватися тільки на один з показників біологічної чи психосоціальної системи; необхідно врахування не тільки фізіологічні та морфо-функціональні особливості школярів, але і весь комплекс біосоціальних ознак особистості, впроваджуючи гендерний підхід у процес шкільного фізичного виховання.

Враховуючи вищезазначене, ми вважаємо за доцільне подальшу розробку та впровадження концепції гендерного підходу у фізичному вихованні, що сприятиме розвитку індивідуальних здібностей школярів різної статі, подоланню статево-рольових стереотипів та більш ефективному формуванню в них цінностей фізичної культури. Наступний етап нашого наукового дослідження буде присвячений виявленню взаємозв'язку між психологічною статтю респондентів та їх рівнем потреби у досягненні успіху.

Літературна

1. Азарова Е.О. Влияние культуры на формирование и изменение моральных гендерных стереотипов / Е.О. Азарова // Российские женщины и европейская культура. Мат. науч. конф. – СПб, 2001. – с. 35-39.
2. Бабешко О. Гендерні засади побудови змісту фізичного виховання школярів / О. Бабешко // Фізичне виховання в школі. – № 4, 2006. – с. 50-53.
3. Безверхняя Г.В. Мотивация

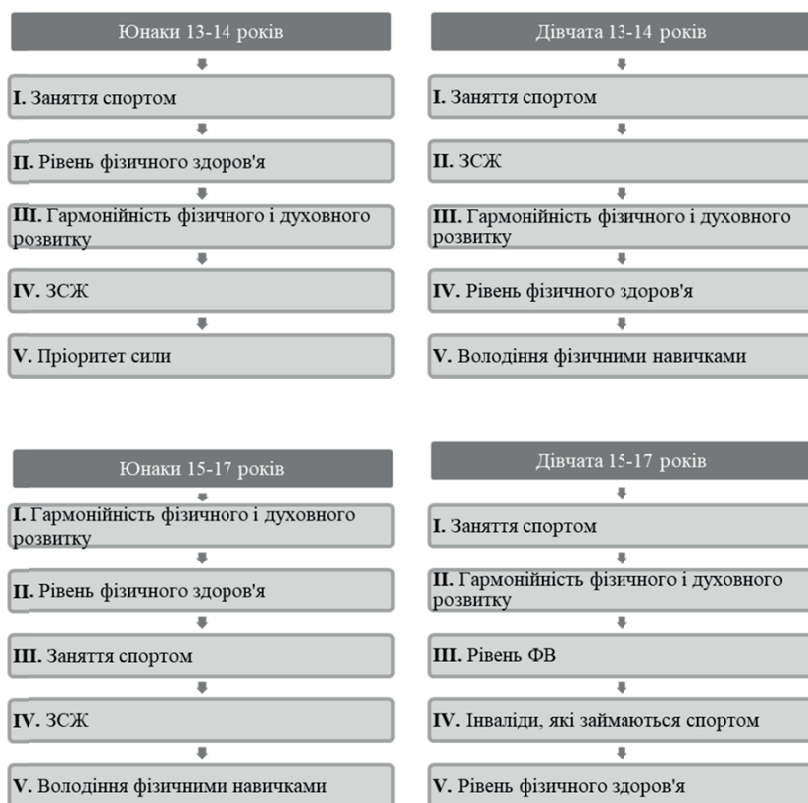

Рис. 4. Моделі ціннісних орієнтирів індивідуальної фізичної культури юнаків і дівчат, які займаються спортом

- до занять фізичною культурою і спортом школярів 5-х – 11-х класів. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук по фіз. восп. и спорту: спец. 24.00.11 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Г.В. Безверхня. – К.: НУФКС, 2000. – 44 с.
4. Варій М.Й. Психологія особистості / М.Й. Варій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Київ «Центр учбової літератури», 2008. – 591 с.
 5. Вихор С.Т. Гендерне виховання : паралелі крізь століття / С.Т. Вихор, збірник наукових праць «Наука і сучасність», том ХLI, К.: Логос, 2003, с. 82-89.
 6. Круцевич Т.Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: Навчаль-

ний посібник, гриф МОНУ. – К.: Олімпійська література, 2011. – 224 с.

7. Круцевич Т.Ю., Марченко О.Ю. Проблемы гендерного похода в физическом воспитании: материалы Международного научного конгресса «Спорт. Олимпизм. Здоровье» (Кишенев, 5-8 октября 2016.): Кишенев: Государственный университет физической культуры и спорта, 2016. Том 1. – С. 233-240.
8. Круцевич Т.Ю., Марченко О.Ю., Захарченко М.О. Врахування гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, Міжнародна науково-практична конференція, Фізична культура і спорт: досвід та перспективи Молодий вче-

ний. – 2017. – № 3.1 березень (43.1) 180-183 с.

9. Круцевич Т. Ю. Фізичне виховання як соціальне явище / Теорія і методика фіз. виховання: [підручник] / Т.Ю. Круцевич, В.В. Петровський. – К.: Олімп. л-ра, 2008. – Т. 1. – С. 27-46.
10. Курамшин Ю.Ф. Высшие спортивные достижения как объект системного анализа / Ю.Ф. Курамшин. – СПб. : Б.и., 1996. – 150 с.
11. Лубышева Л.И. Современный ценностный потенциал физической культуры и спорта и пути его освоения обществом и личностью / Л.И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 6. – С. 4-12.
12. Максименко А.М. Основы теории и методики физической культуры. /А.М. Максименко – 2-е изд. – М.: Б.и., 2001. – 319 с.
13. Марченко О.Ю. Гендерні особливості самоопису фізичного розвитку школярів / О.Ю. Марченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: науковий журнал, 2016. – №1. с. 37-41.
14. Марченко О.Ю. Врахування гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді /О.Ю. Марченко // «Фізична культура і спорт: досвід та перспективи» матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці. 1 березня 2017.: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. – № 3. 1 березня (43.1). – С.180-183.
15. Пятков В.В. Формирование мотивационно-ценностного отношения студентов к физической культуре (на материале педвузов): Диссертация кандидата наук: 13.00.04 / В.В. Пятков. – М.: РГБ, 1999. – 170 с.

16. Саїнчук М.М. Формування ціннісних орієнтацій в сфері фізичної культури і спорту учнів старших класів в процесі фізичного виховання: Дисертація кандидата наук: 24.00.02 / М.М. Саїнчук. – Київ, 2012. – 247 с.
17. Цибульська В. В. Формування мотивації до професійно-прикладної фізичної підготовки студентів педагогічних спеціальностей на різних формах навчання: автореф. дис. на здобут. наук. ступ. канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / В.В. Цибульська. – Дніпропетровськ, 2015. – 21 с.
18. Diege H. Sport in changing society: sociological essays. Sport science studies, 1995, № 7, 2000 p.
19. Bartleson E., Gangemi J.A brief psychology of discrimination against women // J. of Instructional Psychology. 1983. № 10. P. 5-21.
20. Drass K.L. The effect of gender identity on conversation // Social Psychology Quarterly. 1986. V. 49. №4. P. 294-301.
21. Dworkin A. Pornography: Men Possessing Women. N.Y.: Perigee Books, 1981. 241 p.
22. Hendry I.: changing school in changing society. the role of pe. w: Evans j., physical education. sport and schooling. lewes, falmerpress 1986.
23. B. Murphy, R.A. Dionigi, C. Litchfield, 2014, C. S. Pawlowski, C. Ergler, T. Tjørnhøj-Thomsen, J. Schipperijn, 2015, K.L. Oliver, D. Kirk, 2015. T. Ryan, Y. Poirier, 2012.
24. Pawlowski C.S. 'Like a soccer camp for boys'. A qualitative exploration of gendered activity patterns in children's self-organized play during school recess / C.S. Pawlowski, C. Ergler, T. Tjørnhøj-Thomsen, J. Schipperijn et al. // European Physical Education Review, August 2015, Vol. 21. – P. 275-291.
25. Slingerland M. Differences in perceived competence and physical activity levels during single-gender modified basketball game play in middle school physical education / M. Slingerland, L. Haerens, G. Cardon, L. Borghouts// European Physical Education Review. February 2014, Vol. 20. – P. 20-35.

